

DON'T BUY INTO OCCUPATION – Country brief Nederland

12-12-2023

1. INTRODUCTIE

De "Don't Buy into Occupation" (DBIO)-coalitie is een gezamenlijk project van 25 Palestijnse, regionale en Europese organisaties gevestigd in België, Frankrijk, Ierland, Nederland, Noorwegen, Spanje en het Verenigd Koninkrijk (VK). De coalitie, die gecoördineerd wordt door de Belgische organisatie 11.11.11, **onderzoekt sinds 2021 de financiële relaties tussen Europese financiële instellingen en bedrijven die een rol spelen in de illegale Israëlische nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden**. De Nederlandse leden van de coalitie zijn BankTrack, PAX en The Rights Forum.

De Israëlische nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden zijn illegaal volgens internationaal recht.¹ De bouw en uitbreiding van deze nederzettingen gaan eveneens gepaard met schendingen van het internationaal oorlogsrecht en mensenrechten, zoals landonteigening van Palestijnen en de sloop van Palestijnse huizen en bezittingen. Bedrijven en financiële instellingen die financiële relaties onderhouden met de nederzettingeneconomie, spelen een belangrijke rol in het voortbestaan en de uitbreiding van de nederzettingen. De Verenigde Naties [publiceerden](#) daarom in februari 2020 de "VN-database" van bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Deze database omvatte 112 bedrijven. In juni 2023 is er een update gepubliceerd. Vijftien bedrijven zijn op basis van uitvoerig onderzoek uit de database gehaald omdat ze niet langer betrokken zijn bij de nederzettingeneconomie. Voor de overige 97 bedrijven is betrokkenheid opnieuw bevestigd. Het Israëlische onderzoekscentrum [Who Profits](#) houdt een soortgelijke database bij. In het rapport is de lijst van bedrijven in de VN-database aangevuld met een selectie bedrijven die door Who Profits zijn onderzocht.

In dit derde DBIO-rapport verschaft de coalitie een actueel overzicht van de financiële relaties tussen dergelijke bedrijven en Europese financiële instellingen. Hieruit blijkt dat **verschillende Nederlandse bedrijven, pensioenfondsen, banken en verzekeraars betrokken zijn bij de nederzettingeneconomie en daarmee een groot risico lopen bij te dragen aan systematische mensenrechtenschendingen en schendingen van het internationaal oorlogsrecht**. De laatste pagina van deze country brief bevat een tabel met een overzicht van alle investeringen (in USD) door Nederlandse financiële instellingen.

2. ALGEMENE BEVINDINGEN

Tussen januari 2020 en augustus 2023 onderhielden **776 Europese financiële instellingen** – zoals banken, vermogensbeheerders, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen- financiële relaties met 51 bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen.

Europese banken verstrekten 164,2 miljard dollar in de vorm van leningen en "underwritings" (het onderschrijven van de uitgifte van obligaties en financiële instellingen hadden in totaal voor 144,9 miljard dollar aan aandelen en obligaties in deze bedrijven.

De **51 bedrijven** die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen en waarvoor dit onderzoek financiële relaties met Europese financiële instellingen heeft gevonden, zijn Airbnb; Alstom; Altice International; Ashtröm Group; Bank Hapoalim; Bank Leumi; Bezeq Group; Booking Holdings; Construcciones y Auxiliar de Ferrocarriles (CAF); Carrefour; Caterpillar; Cellcom Israel; Cemex; Cisco Systems; CNH Industrial; Delek Group; Delta Galil Industries; eDreams ODIGEO; Elbit Systems; Electra Group; Expedia Group; Hamat Group; Heidelberg Materials; Hewlett Packard Enterprise (HPE); Hilan; Hyundai Heavy Industries; IBM; Israel Chemicals (ICL Group); Israel Discount Bank; MAN Group; Matrix IT; Mivne Group; Mizrahi Tefahot Bank; Motorola Solutions; Orbia; Partner Communications; Paz Oil Company; Puma; Rami Levy Chain Stores

¹ VNVR Resolutie 2334 (2016)

Hashikma Marketing 2006; RE/MAX Holdings; Shapir Engineering and Industry; Shikun & Binui; Shufersal; Siemens; Solvay; Tripadvisor; TUI Group; Villar International; Vinci / Semi; Volvo Group; WSP Global.

3. SPECIFIEKE BEVINDINGEN VOOR NEDERLAND

Bedrijven

Van de 51 bedrijven die in het rapport worden beschreven en waarvoor er financiële relaties met Europese financiële instellingen zijn gevonden, zijn er twee in Nederland geregistreerd:

- **Booking.com**, onderdeel van Booking Holdings, is een in Nederland geregistreerd online bedrijf dat accommodaties aanbiedt, waaronder in een aantal Israëlische nederzettingen in bezet Palestijns gebied. Booking.com is opgenomen in de VN-Database.
- **CNH Industrial** is een in Nederland geregistreerde fabrikant van onder andere landbouwmachines, trucks en commerciële voertuigen. Volgens Who Profits zijn de producten van CNH gebruikt voor de bouw van Israëlische nederzettingen en gerelateerde infrastructuur, voor de bouw van de scheidingsmuur en voor de sloop van Palestijnse huizen in de bezette gebieden.

Daarnaast komen er nog twee in Nederland geregistreerde bedrijven voor in de VN-database:

- **Kardan** is een in Nederland geregistreerde investeringsmaatschappij, actief in de onroerendgoedsector, waterinfrastructuur en financiële diensten. Door middel van haar dochtermaatschappijen Tahal Group International en Tahal Consulting Engineers voert Kardan projecten uit op het gebied van waterzuivering en watervoorziening ten behoeve van diverse nederzettingen en nederzettingenblokken.
- **Tahal Group International** is een in Nederland geregistreerd bedrijf gespecialiseerd in waterzuivering en watervoorziening. Tahal Group International en Tahal Consulting Engineers voeren projecten uit op het gebied van waterzuivering en watervoorziening ten behoeve van diverse nederzettingen en nederzettingenblokken.

Financiële instellingen

Hieronder beschrijven we de investeringen van 14 Nederlandse financiële instellingen.² Zij verstrekten tussen januari 2020 en augustus 2023 in totaal 8,2 miljard USD aan leningen en “underwritings” en hadden voor 7,8 miljard USD aan aandelen en/of obligaties in bedrijven die betrokken zijn bij de nederzettingeneconomie.

Banken

- **ING** verstrekte 7,1 miljard USD aan leningen en underwritings en heeft voor 133 miljoen USD aan aandelen en obligaties in ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen. ING is de 9e grootste kredietverstrekker in het rapport. Het gaat onder meer om financiële relaties met MAN Group, Volvo, Cemex, Altice International en Heidelberg Materials.
- **Rabobank** verstrekte in totaal 930 miljoen USD aan leningen en underwritings aan ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen. Rabobank is één van de grootste Europese kredietverstrekkers aan CNH Industrial.

² In het rapport zijn 9 Nederlandse financiële instellingen opgenomen. Deze country brief is gebaseerd op de onderliggende, bredere dataset, en beschrijft de investeringen van een groter aantal (14) Nederlandse financiële instellingen.

- **ABN AMRO** verstrekte voor 188 miljoen USD aan onderwritings en heeft voor 83 miljoen USD aan aandelen en obligaties in ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen. De bank investeert onder andere in de Israëlische gasleverancier Delek Group.

Pensioenfondsen

- **Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP)** heeft voor 2,8 miljard USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer beleggingen in Cisco Systems, Motorola, Caterpillar en Booking Holdings. Wel heeft ABP in 2020 besloten niet langer te investeren in twee banken die Israëlische nederzettingen zouden financieren, Bank Hapoalim en Bank Leumi.
- **Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW)** heeft voor 1,1 miljard USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer beleggingen in Altice International, Cisco Systems, Cemex en Caterpillar.
- **Pensioenfonds Metaal en Techniek (PMT)** heeft voor 802 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer beleggingen in IBM, Volvo, Caterpillar en Booking Holdings.
- **Pensioenfonds van de Metalektro (PME)** heeft voor 581 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer beleggingen in IBM, Booking Holdings, Volvo en IBM.
- **Bedrijfstakpensioenfonds voor de Bouwnijverheid (BpfBouw)** heeft voor 367 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer beleggingen in Cisco Systems, Cemex, Caterpillar en Motorola.
- **Pensioenfonds Detailhandel** heeft voor 220 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer beleggingen in Cisco Systems, Volvo en Vinci.

Verzekeraars

- **Aegon** belegde tussen januari 2020 en augustus 2023 564 miljoen USD in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer investeringen in Cisco Systems, Caterpillar en HPE.
- **ASR Nederland** belegde tussen januari 2020 en augustus 2023 132 miljoen USD in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Het betreft onder meer investeringen in IBM, Booking Holdings, Vinci en Motorola.

Vermogensbeheerders

- **Cardano Group** belegde in totaal voor 347 miljoen USD in aandelen en obligaties van ondernemingen die betrokken zijn bij Israëlische nederzettingen.
- **MN Services** belegde in totaal voor 300 miljoen USD in aandelen van bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen.
- **Van Lanschot Kempen** belegde in totaal voor 305 miljoen USD in aandelen en obligaties van ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen.

4. VERANTWOORDELIJKHEDEN BEDRIJVEN EN FINANCIËLE INSTELLINGEN

Ondernemingen die (in)direct een rol spelen in de Israëlische nederzettingeneconomie lopen een groot risico betrokken te raken bij ernstige schendingen van het internationaal oorlogsrecht en mensenrechtenschendingen. In de woorden van het Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN (OHCHR), in januari 2018: "Gezien het gewicht van de internationale juridische consensus over het illegale karakter van de nederzettingen zelf, en het systemische en alomtegenwoordige karakter van de negatieve gevolgen voor de mensenrechten die erdoor worden veroorzaakt, is het moeilijk een scenario voor te stellen waarin een bedrijf activiteiten in de nederzettingen zou kunnen ontplooiën op een manier die in overeenstemming is met de VN-richtlijnen en met het internationaal recht."

Bedrijven hebben - onder de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs) en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen - de verantwoordelijkheid om gepaste zorgvuldigheid ('due diligence') uit te voeren over al hun producten, operaties en ketenrelaties, om zich ervan te verzekeren dat hun activiteiten niet bijdragen aan mensenrechtenschendingen. In conflictgebieden en bezette gebieden is de kans op ernstige mensenrechtenschendingen extra hoog. In deze situaties moeten bedrijven dan ook extra maatregelen nemen en 'verhoogde' due diligence uitvoeren. Wanneer de activiteiten, producten of diensten van een bedrijf rechtstreeks verband houden met ernstige mensenrechtenschendingen of schendingen van het internationaal recht, wordt verwacht dat het bedrijf in kwestie haar verantwoordelijkheid neemt en dergelijke activiteiten beëindigt. Sinds 2010 hebben talrijke internationale bedrijven hun betrokkenheid bij de nederzettingeneconomie beëindigd. Zo kondigde in mei 2022 het Amerikaanse bedrijf General Mills aan haar aandeel in een fabriek gevestigd in een illegale nederzetting op de Westelijke Jordaanoever af te stoten.

Internationale financiële instellingen, zoals banken en pensioenfondsen, hebben volgens bovenstaande richtlijnen een verantwoordelijkheid om hun invloed aan te wenden richting de ondernemingen waarin zij geïnvesteerd zijn, en er zo voor te zorgen dat die ondernemingen mensenrechten en het internationaal recht respecteren. Als het bedrijf in kwestie weigert haar activiteiten aan te passen of stop te zetten, dienen financiële instellingen te desinvesteren. Zo gaf de Kommunal Landspensjonskasse (KLP) in juli 2021 al het goede voorbeeld. De grootste pensioenmaatschappij van Noorwegen trok zich terug uit maar liefst 16 bedrijven die banden hebben met de Israëlische nederzettingen. In september 2021 kondigde Norges Bank -dat het Noorse "Government Pension Fund Global" beheert- eveneens aan haar investeringen in drie bedrijven te beëindigen. Deze beslissing volgde op twee eerdere uitsluitingen van bedrijven om betrokkenheid bij de nederzettingeneconomie.

5. AANBEVELINGEN

Het DBIO rapport formuleert een reeks van 21 aanbevelingen aan bedrijven, financiële instellingen, Europese regering, en lokale besturen in EU-lidstaten, waaronder:

- **Bedrijven die een rol spelen in de bouw, uitbreiding en/of het functioneren van de Israëlische nederzettingen**, dienen deze activiteiten op korte termijn stop te zetten, en de nodige compensaties te voorzien voor Palestijnse gemeenschappen die schade hebben ondervonden van deze activiteiten.
- **Financiële instellingen die financiële relaties onderhouden met bedrijven die een rol spelen in de nederzettingeneconomie** moeten:
 - Verhoogde due diligence uitvoeren op alle financiële relaties met bedrijven die een risico lopen betrokken te zijn bij mensenrechtenschendingen of schendingen van het internationaal recht in conflictgebieden en bezette gebieden, zoals de bezette Palestijnse gebieden.

- Hun invloed aanwenden om bedrijven te overtuigen hun betrokkenheid bij de Israëlische nederzettingeneconomie te beëindigen. Als dergelijk beïnvloedingsproces binnen een redelijke termijn geen concreet resultaat oplevert, moet de financiële instelling zelf desinvesteren uit de bedrijven in kwestie.
 - De nodige actie ondernemen om toekomstige investeringen in bedrijven betrokken bij de nederzettingen te vermijden, via de ontwikkeling van een duidelijk mensenrechtenbeleid dat “betrokkenheid bij illegale nederzettingen in bezette gebieden” als een uitsluitingscriterium hanteert.
- **De Nederlandse regering moet**
 - Zich inzetten voor de totstandkoming van ambitieuze Nederlandse en Europese wetgeving op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen, volledig in lijn met de UNGPs en de OESO-richtlijnen.
 - Ervoor zorgen dat er in die wetgeving een verhoogde due diligence verplichting wordt opgenomen voor bedrijven die actief zijn of zakenrelaties hebben in conflictgebieden en bezette gebieden.
 - Haar invloed als grootste aandeelhouder aanwenden opdat ABN AMRO haar relaties met bedrijven actief in de nederzettingeneconomie herziet.
 - Politieke en financiële steun verlenen aan een jaarlijkse update van de VN-database van nederzettingenbedrijven.
 - Een actieve rol spelen in de lopende onderhandelingen over een juridisch bindend VN-Verdrag over Bedrijven en Mensenrechten, en er voor ijveren dat activiteiten in bezette gebieden worden opgenomen in de inhoudelijke scope van het verdrag.
 - Een nationaal verbod uitvaardigen op handel met illegale nederzettingen in bezette gebieden.
 - De toegang tot het bedrijfsleveninstrumentarium onthouden aan bedrijven die actief zijn in de nederzettingeneconomie.
 - Het bestaande advies aan bedrijven m.b.t. financiële en economische activiteiten in de Israëlische nederzettingen verscherpen, en deze op een meer proactieve manier verspreiden onder Nederlandse bedrijven en financiële instellingen.
 - **Decentrale overheden moeten:**
 - Er nauw op toezien dat ze geen contracten afsluiten met bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
 - Bij aanbestedingen mensenrechtenschendingen expliciet als uitsluitingsgrond in het programma van eisen opnemen.

Kredietverstrekkingen

Creditors:	ING Group	Rabobank	ABN Amro	Grand Total
Altice International	529			529
Loans	298			298
Underwriting	231			231
Carrefour	82			82
Underwriting	82			82
Caterpillar	42			42
Underwriting	42			42
Cemex	626			626
Loans	358			358
Underwriting	268			268
CNH Industrial	148	891		1.039
Loans		440		440
Underwriting	148	451		599
Delek Group	85		188	273
Loans	85			85
Underwriting			188	188
HPE	42			42
Underwriting	42			42
IBM	1.870			1.870
Loans	1.283			1.283
Underwriting	586			586
Israel Chemicals (ICL Group)		40		40
Loans		40		40
MAN Group	904			904
Loans	221			221
Underwriting	684			684
Puma	303			303
Loans	303			303
Siemens	543			543
Loans	543			543
Solvay	281			281
Loans	281			281
TUI Group	443			443
Loans	218			218
Underwriting	225			225
Volvo Group	837			837
Loans	98			98
Underwriting	739			739
Heidelberg Materials	397			397
Loans	174			174
Underwriting	224			224
Grand total	7.133	930	188	8.251

